

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра екології

Дипломна робота (проект)
бакалавра

з теми: «Аналіз та оцінка стану штучних водойм (ставків) Кам'янець-
Подільського району»

Виконав: студент групи Ecol1-B17
спеціальності 101 Екологія,
Ротарь Станіслав Сергійович

Керівник: Любінська Л.Г., д.б.н
професор кафедри біології та
методики її викладання

Рецензент: Федорчук І.В.
к.б.н, доцент кафедри екології

Кам'янець-Подільський - 2021 р.

ВСТУП	3 стор.
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШТУЧНИХ ВОДОЙМ	
1.1. Типи штучних водойм.	6
1.2. Призначення штучних водойм.	10
1.3. Шляхи забруднення водойм.	13
РОЗДІЛ 2. Методика та місце дослідження. Техніка безпеки та охорона праці.	
2.1. Методика та місце дослідження.	17
2.2. Техніка безпеки та охорона праці.	22
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ БІОЛОГІЧНИХ ТА ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ШТУЧНИХ ВОДОЙМ	
3.1. Фітоіндикація стану води штучних водойм.	25
3.2. Фізико-хімічні показники штучних водойм.	31
РОЗДІЛ 4. НАПРЯМКИ МОНІТОРИНГУ, УТРИМАННЯ ТА ОХОРОНИ ШТУЧНИХ ВОДОЙМ.	
4.1. Моніторинг водойм України і регіону дослідження.	39
4.2. Утримання та охорона ставків.	43
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вода – одна з найголовніших речовин, потрібних для органічного життя. Рослини та тварини містять понад 60 % води за масою. На Землі водою покрито 70,9% поверхні. Вона здійснює у природі постійний кругообіг, випаровуючись з поверхні й повертаючись на неї у вигляді атмосферних опадів. Вода має велике значення для економіки: сільського господарства й промисловості. Прісні води, придатні для пиття, становлять лише 2,5% від загальної кількості води на Землі. Нестача води може стати однією з найгостріших проблем людства в найближчі десятиліття. [6,19].

Поняття водні ресурси охоплює всі води нашої планети, що перебувають у вільному, хімічно незв'язаному стані. Вони у широкому розумінні складаються з вод Світового океану та поверхневих (ріки, озера, водосховища, ставки) і підземних вод суходолу, а також вод, зосереджених у льодовиках, заболочених і перезволожених ґрунтах, атмосфері. У вузькому розумінні до поняття водні ресурси належать поверхневі та підземні води певної території й акваторії, придатні для використання у сільськогосподарському і промисловому виробництві та для задоволення комунально-побутових потреб населення.

Водні ресурси являють собою стратегічний, життєво важливий природний ресурс, що має особливе значення. Вони є національним багатством кожної країни [18, 24], однією з природних основ її економічного розвитку. Вони забезпечують усі сфери життя і господарської діяльності людини, визначають можливості розвитку промисловості й сільського господарства, розміщення населених пунктів, організації відпочинку й оздоровлення людей. Раціональне використання природних ресурсів (у нашому випадку - водних), гармонізація взаємин людини і природи, охорона навколишнього середовища – ці питання відносяться до найбільш актуальних проблем сьогодення, бо

торкаються кожного жителя планети, оскільки від їхнього вирішення залежить майбутнє всього людства. [4,10].

Водноресурсний потенціал регіону є основою соціального, екологічного благополуччя та його економічного розвитку. До складу природно-ресурсного потенціалу належать мінеральні, водні, земельні, лісові, фауністичні та природо-рекреаційні ресурси. Серед усіх перелічених складових водні ресурси займають важливе місце.[13] .

Водні ресурси Кам'янецької відіграють важливу роль в житті людей та економіці області. Сьогодні залишається надзвичайно актуальною проблемою збереження та відтворення водних ресурсів.

Якість води – це сукупність нормативних хімічних і біологічних характеристик, а також фізичних властивостей, що визначають придатність води для певного виду використання.[3,8,19].

Різномісний екологічний аналіз сучасного стану водних ресурсів: рівня забруднення, придатності для вживання людиною, риборозведення, рекреації, відповідності якості встановленим екологічним нормативам є надзвичайно актуальним.

Але дослідження ставкової води проводиться рідко і при аварійних ситуаціях. Тому актуальним постало питання аналізу стану води ставків різного призначення в межах новоствореного Кам'янець-Подільського району. Таку роботу важливо започаткувати і проводити систематично на всіх ставках району, адже за кордоном є програма таких систематичних досліджень.

Мета дослідження – особливості сучасного стану води ставків Кам'янець-Подільського району під впливом природних і антропогенних чинників.

Згідно з метою дослідження були визначені такі завдання:

- охарактеризувати особливості ставків як штучних водойм;
- дослідити біологічні та фізико-хімічні показники модельних ставків;

- розробити заходи щодо поліпшення стану води ставків.

Об'єктом дослідження є кількісні та якісні показники води.

Предметом дослідження є аналіз води ставків.

Методи дослідження: загальні: пізнання, порівняння, оцінки конкретного і абстрактного, логічного, системного і порівняльного аналізу та статистичних порівнянь, спеціальні методи екологічних досліджень: біоіндикація, фізико-хімічні аналітичні методи.

Новизна: вперше проведено аналіз води штучних водойм Кам'янець-Подільського району.

Практичне значення: результати досліджень можуть використовуватися для моніторингу води ставків працівниками національного природного парку «Подільські Товтри», обласними лабораторіями та екологічною інспекцією.

Структура роботи: робота складається зі вступу, основної частини, висновків, текст викладено на 51 стор., використано 47 літературних джерел.

ВИСНОВКИ

1. Штучні водойми України, зокрема, ставки класифікуються за типом формування, призначенням і використання. На території Кам'янець-Подільського району наявні 413 ставків, які мають об'єм 4, 8 млн. м³. Найбільше ставків (129 шт.) у Кам'янець-Подільському р-ні (до 2020 р.), а за об'ємом переважають ставки Дунаєвського рну (до 2020 р.).
2. Для аналізу стану води відібрано чотири модельних ставки різного призначення і використання у частинах району. Проведено фітоіндикаційне та фізико-хімічне дослідження якості води вказаних ставків.
3. Фітоіндикаційне дослідження проведено з використанням макролітів та безхребетних тварин. В результаті виявлено, що вода ставка у с. Маків є високо забруднено і за біоіндикаційними індексами якості води за методикою Майра становить 4-5 клас. Чистіша вода у ставку с. Андріївка, але виражене органічне забруднення, найкращі показники у ставку біля с. Іванівці водойма чиста, вода в ній належить до 1-2 класів якості.
4. Фізико-хімічні показники доповнили і підтвердили показники біоіндикації. Зокрема, виражене забруднення вод у ставку с. Маків, де перевищено ГДК по кількох показниках. Відповідність показникам ГДК є лише у ставку біля с. Іванівці.
5. Поліпшення якісних показників води у ставках передбачають насамперед ведення моніторингу і систематичного відбору проб. Важливо проводити заходи по контролю скидів забруднюючих речовин у ставок с. Маків. Важливим елементом охорони вод у досліджених ставках є їх технічно-інженерне облаштування, проведе очисти від замулення як джерел, струмків, річок так і ставків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична хімія поверхневих вод / Б.Й. Набиванець, В.І. Осадчий, Н.М. Осадча, Ю.Б. Набиванець. — К.: Наукова думка, 2007. — 455 с.
2. Березюк О. В. Безпека життєдіяльності/ О. В. Березюк, М. С. Лемешев.— Вінниця : ВНТУ, 2011. – 204 с.
3. В.І. Мальцев. Визначення якості води методами біоіндикації: науково-методичний посібник/ В.І. Мальцев, Г.О. Карпова, Л.М. Зуб. — К.: Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегшіолісу НАН України, Недержавна наукова установа Інститут екології (ІНЕКО) Національного екологічного центру України, 2011. — 112 с.
4. Водний фонд України: Штучні водойми — водосховища і ставки: Довідник / За ред. В. К. Хільчевського, В. В. Гребеня. — К.: Інтерпрес, 2014. — 164 с.
5. Водне господарство в Україні / За ред. А. В. Яцика, В. М. Хорєва. — К.: Генеза, 2000. — 456 с.
6. Водні ресурси України: екологічний та соціальний виміри: Матеріали круглого столу, проведеного Центром Соціального Прогнозування. - К.: ВіРА «Інсайт», 2003. - 126 с.
7. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. (із змінами, внесеними згідно з Законами)
8. Возная Н. Ф. Химия воды и микробиология / Н. Ф. Возная. – М : Высш. школа, 1979. –340 с.
9. Гідроекологічна токсикометрія та біоіндикація забруднень / за ред. Олексіва І.Т., Брагінського Л.П. –Львів: Світ, 1995. – 440 с.
10. Гриб О.М. Антропогенний вплив на водні екосистеми: конспект лекцій / О.М. Гриб .– Одеса, ОДЕКУ, 2018. – 194 с.

11. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України/ Г. І. Денисик – Вінниця: вид-во Арбат, 1998.– 292 с.
12. Денисик Г. І. Водні антропогенні ландшафти Поділля / Г. І. Денисик, Г. С. Хаєцький, Л. І. Стефанков – Вінниця: Теза, 2007. –216 с.
13. Державне агентство водних ресурсів України . – [Електронне джерело]. – Режим доступу :<http://geoportal.davr.gov.ua>
14. Дідух Я.П. Методика оцінки стійкості та динаміки екосистем на основі фітоіндикації / Я. П. Дідух, В. В. Родіна, Р. Г.Білик //Укр. ботан. журн. – 1998. – 55, № 6. - С. 648-655.
15. Джуган В.О. Склад водного фонду України / В.О. Джуган // Прикарпатський юридичний вісник. – 2011. – № 1. – С. 150-161.
16. Дубына В.Д. Макрофиты – индикаторы изменений природной среды. / Дубына В.Д., Стойко С.М., Сытник К.М. и др. – Киев, Наук.думка, 1993. – 463 с.
17. Дудник С.В., Євтушенко М.Ю. Водна токсикологія: основні теоретичні положення та їхнє практичне застосування [Монографія] / С.В.Дудник, М.Ю.Євтушенко. –К.: Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 2013. – 297 с.
18. Збірник законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища / упоряд. М. Шупеня [та ін.] ; ред. Г. Філіпчук // Спілка юристів Чернівецької області, Державне управління екобезпеки в Чернівецькій області, Екологічна громадська організація "Зелений світ Буковини", Управління юстиції в Чернівецькій області, Центр громадської екологічної адвокатури, Буковинська філія національного екоцентру України "Крона". – Чернівці : Зелена Буковина, 1996 . – Т. 2.

19. Зилов Е. А. Гидробиология и водная экология (организация, функционирование и загрязнение водных экосистем): учеб. пособие / Е. А. Зилов. – Иркутск: Изд-во Иркут. гос. ун-та, 2009. – 147 с.
20. Еколого-гідроморфологічний аналіз проблем підтоплення земель у зоні впливу дніпровських водосховищ / С.С. Дубняк // Наукові праці Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту: Зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 256. – С. 293-307.
21. Кам'янець-Подільська
 РДА, Хмельницька область . – [Електронне джерело]. – Режим доступу : <https://kr-rda.gov.ua> > structure Кам'янець-Подільський район | Хмельницька обласна ... . – [Електронне джерело]. – Режим доступу :<https://www.adm-km.gov.ua> >
22. Карта - Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів. – [Електронне джерело]. – Режим доступу : <http://monitoring.davr.gov.ua> > EcoWaterMon > Index
23. Клименко М.О. Збалансоване використання водних ресурсів: навчальний посібник / М.О. Клименко, І.І. Залеський. – Рівне : НУВГП, 2016. – 337 с.
24. Конституція України. Прийнята на 5 сесії Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С . 141.
25. Кизима Р.А. Екологія: навчальний посібник / Р.А. Кизима. – Харків: «Бурун Книга», 2010. – 304 с.
26. Літопис природи НПП «Подільські Товтри». Гідрологія / А.О.Нікітін. – Т. 23. – С. 27.
27. Ломницька Я.Ф. Склад та хімічний контроль об'єктів довкілля: Навч. Посібник / Ломницька Я.Ф., Василечко В.О., Чихрій С.І. – Львів: —Новий Світ-2000, 2013. – 589 с.
28. Малимон С.С. Основи екології. Підручник / С.С. Малимон. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 240 с
29. Мельничук Д.О. Практикум з органічної та біологічної хімії . Навчальний посібник / Д.О. Мельничук та ін. – Київ, 2010. - 296 с.

30. Моніторинг довкілля: підручник / [Боголюбов В.М., Клименко М.О., Мокін В.Б. та ін.]; під ред. В. М. Боголюбова. [2-е вид., перероб. і доп.]. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 232 с.
31. Моніторинг поверхневих вод та ґрунтів - Дністровське БУВР . – [Електронне джерело]. – Режим доступу :<https://vodaif.gov.ua> › monitoring-roverhnevih-vod-ta..
32. Мусієнко М.М. Екологія. Охорона природи / Мусієнко М.М., Серебряков В.В., Брайон О.В.. – К.: Знання, 2002. – 552 с.
33. Мягченко О.П. Основи екології. Підручник / О.П. Мягченко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 312 с.
34. Ольхович О.П. Фітоіндикація та фіто моніторинг / О.П.Ольхович., М.М. Мусієнко.– Київ: Фітосоціоцентр, 2005 – 93 с.
35. Основні показники використання вод в Україні за 2003 рік // Державний комітет України по водному господарству. Управління комплексного використання водних ресурсів. – К.: Державний інститут управління та економіки водних ресурсів, 2004. – Вип. 24. – 68 с.
36. Основи гідроекології: теорія й практика: навч. посіб. / М. В. Боярин, І. М. Нетробчук. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – 365 с.
37. Основи охорони праці / Запорожець О. І. [та ін.]. – Підручник. – К.:Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
38. Паламарчук М.М. Водний фонд України: Довідковий посібник. За ред. В. М. Хорєва, К. А. Алієва. – Київ: Ніка-Центр, 2001. – 392 с.
39. Садчиков А.П. Экология прибрежно-водной растительности (учебное пособие для студентов вузов) / А.П. Садчиков, М.А. Кудряшов. – М.: Изд-во НИА-Природа, РЭФИА, 2004. – 220 с.
40. Санітарні правила і норми охорони поверхневих вод від забруднення. СанПіН 4630-88. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/v4630400-88>.
41. Сніжко С.І. Оцінка та прогнозування якості природних вод / С.І. Сніжко.

– К.: НікаЦентр, 2001.– 264 с.

42. Федорчук І.В. Фітомоніторингові дослідження екологічного стану вод каньону річки Смотрич // Кам'янець-Подільський у контексті україно-європейських зв'язків: історія і сучасність. - Кам'янець-Подільський, 2005. - С. 173-176.

43. Хаєцький Г.С. Внутрішньоаквальна ландшафтна структура антропогенних водних об'єктів Поділля / Хаєцький Г. С. // Антропогенні географія і ландшафтознавство в ХХ і ХХІ століттях. –Вінниця-Воронеж: Гіпаніс, 2003.–С. 129 -133.

44. Хаєцький Г. С. Водні антропогенні ландшафти / Г. С. Хаєцький // Середнє Побужжя.–Вінниця: Гіпаніс, 2002. –С. 187-199.

45. Хільчевський В. К. Водопостачання і водовідведення. Гідроекологічні аспекти: підручник / В. К. Хільчевський. – К. : ВЦ —Київ. ун-т, 1999. – 319 с.

46. Яцик А.В. Малі річки України. Довідник / А.В. Яцик. – К.: Урожай, 1991. – 296 с.

47. Яцик А.В. Водогосподарська екологія: у 4 т., 7 кн. – К.: Генеза, 2004. – Т. 2, кн. 3 – 4. – 384 с.